DE GEBOORTE VAN DEN HOOGEN RAAD VAN HOLLAND EN ZEELAND

DOOR

Mr. A. S. DE BLECOURT,

Hoogleeraar te Leiden.

In den zomer van 1919 stelde Mr. W. TONCKENS J. L.ZN. mij een bundel aantekeningen ter hand, door hem deels uit gedrukte, deels uit ongedrukte bronnen getrokken, alle betreffende de wording en de ontwikkeling van den Hoogen Raad van Holland en Zeeland. Het was zijn voornemen geweest zelf deze aantekeningen te verwerken tot een opstel, dat reeds was aangekondigd in zijn *Grammatica Latina van Vossius*, opgenomen in de *Bijdr. voor Vad. Gesch. en Oudh.*, 5e reeks, 6e deel, 1919, bl. 64 e. v.; hij meende echter om gezondheidsredenen beter te doen het werk niet voort te zetten, en verzocht mij die taak van hem over te nemen. Ik aanvaardde die taak, doch bedong eenig uitstel, dat langer duurde dan mij lief was. Het besluit van Mr. TONCKENS eerbiedigende, betreur ik het toch, dat hij niet zelf de uitwerking van zijn plan heeft voltooid; gelukkig echter bleek reeds een groot stuk geheel of zoo goed als geheel voor den druk in gereedheid te zijn gebracht, zoodat ik slechts weinig er aan had toe te voegen. Ik meende niet beter te kunnen doen dan TONCKENS' werk, voorzoover het persklaar was, ongewijzigd over te nemen.

Wat nu volgt, is van TONCKENS; het in den tekst met kleine letters opgenomene en de noten zijn van mij, tenzij anders is vermeld.

Zoowel tijdens de republiek, als onder de grafelijke regeering, bestond in *Holland*, het vroegere graafschap, de latere provincie,

een „Hof van Holland” ¹⁾. De naam was dezelfde, de zaak verschilde. Het oude Hof was een grafelijke regeeringsraad, tevens belast met rechtspraak. De instructies voor het Hof (die van 1462, van KAREL DEN STOUTE, toen nog KAREL VAN CHAROLAIS, die van 1531, van KAREL V) regelden zoo goed als uitsluitend de rechterlijke functies; de regeeringsbevoegdheden waren meer zaak van practijk ²⁾. In beide functies had WILLEM VAN ORANJE, als Stadhouders van den Koning-Graaf, het Hof leeren kennen. Die kennis had hem geleerd, dat die beide functies niet behoorden te zijn in ééne hand, wellicht ook dat, afgescheiden daarvan, de samenstelling van het Hof te wenschen overliet ³⁾. Van die verkregen kennis maakte hij gebruik, toen de omstandigheden in 1572 hem stelden aan het hoofd van den opstand.

In den voorzomer was het Hof van Holland uit den Haag gevlucht, met al zijne ap- en dependenties. De uittocht schijnt een soort van optocht geweest te zijn. Alles trok mede naar Utrecht; slechts één der raadsheeren (Mr. ADRIAAN VAN DER HOUFF) bleef achter, ging althans niet mede, en niet alleen de beampten en bedienden, maar zelfs de advocaten, op een drietal na, onder wie de jonge OLDENBARNEVELT, togen mede. Men nam de reis over Haarlem, kampeerde daar in den Hout, en hield te Utrecht zittingen in Paushuize. Over den tocht kan men bij VAN MEETEREN en BOR lezen ⁴⁾. Van de komedie-vertooningen in Paushuize, die slechts konden dienen „ut aliquid fecisse

¹⁾ Over de ontwikkeling van het Hof van Holland zie men FOCKEMA ANDREÆ, *Bijdragen tot de Ned. Rechtsgesch.*, IV, bl. 407 e. v., en de daar vermelde literatuur. Voeg daarbij: Mr. G. W. VREEDE, *De Hooge Raad van Holland, Zeeland en West-Vriesland*, in *Jaarb. voor de Regterl. Magt in Ned.*, 1839—1844.

²⁾ Men vindt die instructies gedrukt in het *Groot Placaatboek*, III, bl. 631 e. v., en II, bl. 703 e. v.

³⁾ Trouwens, de splitsing, zij het nimmer geheel volgehouden, tussehen politie en justitie, gold in die dagen reeds sinds lang in land, stad en dorp.

⁴⁾ VAN MEETEREN, fol. 83, ed. 1623; BOR, 1^e druk, fol. 289; 2^e druk, bl. 397. Deze vermeldt, dat het Hof in Utrecht niet veel te doen had, omdat het grootste deel van Holland reeds tot den Prins was overgegaan. BOR vermeldt verder (op fol. 289, 1^e druk; bl. 397, 2^e druk), dat 't Hof zich te Utrecht vestigde „omtrent Sint Maartensdam”; Mr. S. MULLER Fz., *Oude Huizen te Utrecht*, bl. 28, vermoedt dat dit in Paushuize geweest zal zijn.

videatur", is (zeker opzettelijk, omdat het al te fraai zou worden), naar het schijnt, geen audientieblad of procesverbaal gehouden, althans niet bewaard.

De Prins deed, alsof hij de vlucht van het Hof betreurde. Hij sommeerde de heeren, om terug te keeren. Of deze „sommatie" hen bereikte, is de vraag; zeker is, dat ze er niet aan voldeden, wat trouwens door den Prins even weinig verwacht als gewenscht zal zijn. Ze moest natuurlijk dienen, om een zekeren grond te geven aan, voor te bereiden wat volgde. Dat vervolg was de benoeming (op voordracht van de „Staten van Holland") door den Prins, bij besluit van 3 November 1572, „gedaen tot Haerlem", van een „president", een „raedt ende procureur generael" en zeven „raiden" (alle meesters in de rechten) in het *nieuwe* Hof¹⁾.

De bedoeling van deze benoeming was, „dat goede justitie geadministreert mach werden". Bepaald werd dat de benoemden, „volgende 's Hoofs Instructie" (d. i. die van 1531), zullen „recht wijzen bij arreste" (d. i. zonder hooger beroep). Denzelfden dag nam de Prins nog een ander besluit, eveneens te Haarlem en ook op voordracht van de „Staten van Holland", waarbij tien heeren, waaronder twee meesters in de rechten, werden benoemd, die „meest continuelyk neffens zijne Excellentie souden wesen, omme met deselve te besoigneren, raetslagen ende te helpen resolveren 't gemeen beste van denzelven lande."

Legt men de 2 resoluties naast elkaar, dan ligt de conclusie voor de hand, dat deze tien heeren, voor 't meerendeel niet-juristen, met de politieke zaken zouden worden belast, en het andere consortium, de president en raden van den hove, louter met de justitie.

De inhoud dezer twee resolutiën volgt hier:

„Den Prince van Orangien, Grave van Nassau, etc., Stadhouder van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt ende Vuytrecht, etc., begerende den Raedt Provinciael van Hollandt te *redintegreren* ende de plaetse te vervullen van dengheenen, die *voirtvluchtich* zijn, ten eynde dat *goede justitie* wederom ge-

¹⁾ Den 25 Aug. 1572 verzocht de Prins den Staten van Holland een voordracht te doen voor den nieuw te benoemen provisioneele Raad van Holland (*Groot Placcaatboek*, III, bl. 32—34).

administreert mach werden, heeft bij advise ende denominatie van den Staten van Hollandt de vacerende personen" [lees: plaatsen] „gegeven de personen, hiernaer genomineert: Meester JAN VAN TRESLONG, President, meester WILLEM DE COCK, raedt ende procureur-generael; *raiden*: meester NIKOLAS VAN DER LAEN; meester ADRIAEN VAN DEN HOUFF; meester CORNELIS VAN DER BOUCKHORST; meester GERAARD VAN WIJNGAERDEN; meester NICOLAES VAN VALCKESTEYN; meester DIERICK VAN DEN NIEUBORCH; meester PETER VAN DER MEER. Ordonneert zijne Excellentie, dat de commissie voir den bovengen. president ende raiden gedepescheert werde in behoirlijcker ende gewoonlijke forme", [zoo] „zij luyden die begheeren te accepteren ¹⁾, ende dat dezelve, den eedt gedaen hebbende, nuyt crachte van dien ende *volgens 's Hoofs instructie* ²⁾, recht wijzen bij arreste, doende heurluyder sententiën executeren, zonder eenighe appellatiën aen te sien, zoo lange ende ter tijt toe *dat het acces tot den Grooten Raedt tot Mechelen* wederomme geopent zij. Gedaan tot Haerlem, op den 3den Novembris, anno XVC twe en 't zeventich."

Hier volgt het ander besluit van 3 November 1572, houdende de benoeming van de politieke heeren ³⁾.

Den Prince van Orangiën, Grave van Nassau, enz., Stadhouder en de Capitayn Generael over Hollandt, Zeelandt, Westvrieslandt, etc., oversien hebbende

¹⁾ Hieruit vloeit dus voort, dat dit stuk, dat KLUIT geeft in zijn *Historie der Holl. Staatsreg.*, III, bl. 420, gedrukt is naar een afschrift van de minuut dezer commissie, uit het door hem als *zonderling* betiteld register. Aan de benoemden zou dus deze aanstelling, deze commissie, „gedepescheert" worden; dit geschiedde, echter niet in den vorm van een afschrift maar in uitvoeriger vorm; men vindt afgedrukt bij KLUIT, a.w., III, bl. 422/425, een afschrift dier commissie, zooals ze den benoemden raadsheer CORNELIS VAN BOUCKHORST is toegezonden. In dit stuk wordt wel is waar, evenals in de hierboven afgedrukte commissie, den benoemde tot taak gesteld recht en justitie te administreeren (dus rechtspraak alleen), maar dan volgt, dat dit geschiedt tot „conservatie van Zijne Majesteits hoocheyt ende heerlicheyt", en van de „gemeyne welvaert", die „sonder justitie *ende ordre politycque*" niet zou blijven „subsisteren". Dit is te lezen, alsof de leden van 't Hof bleven belast met „zaken van politie"; 't is ook als 't constateeren van een gevolg van 't achterwege blijven van administratie der justitie op te vatten. (Zie de volgende noot).

²⁾ Deze verwijzing naar de instructie van 1531 alsmede het „redintegreren" van den raad provinciaal, in den aanhef vermeld, geeft voedsel aan de opvatting, dat 't oude Hof is hersteld met de oude, deels politieke, taak. Intusschen de Prins kon altijd later, met de 2 besluiten van 3 November 1572 in de hand, verklaren dat dit anders was en dat de instructie van 1531 van het opgeheven Hof, hoezeer dit zaken van justitie en politie beide behartigde, richtsnoer bleef voor 't nieuwe Hof, dat enkel de justitie had te dienen.

³⁾ Het is ontleend aan hetzelfde „zonderlinge" register, en gedrukt bij KLUIT, a. w., III, bl. 319.

de personen, zijne Excell. bij geschrifte overgelevert, omme daer vuyt te verkiezen zeecker getal, die vuyt den name ende als volcomelijck geauthoriseert van den Staten van Hollandt ende Westvrieslandt meest continuelijck neffens zijne Excellentie souden wesen, omme met dezelve te besoigneren, raetslagen, ende te helpen resolveren 't gemeenbeste van denselven lande, heeft daer vuyt verkosen dieghenen, hiernaer genomineert". Volgen de namen. „Gedaen tot Haerlem, den 3den Novembris anno XVC twe en 't zeventich.

Het stuk, houdende aanstelling der raden van het Hof, is ook gedrukt in het bekende artikel van BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *De eerste vergadering der Staten van Holland*, opgenomen in *Het Nederl. Rijksarchief*, 1857; zie bl. 15 aldaar ¹⁾.

Opmerking verdient dat bij de instelling van het nieuwe Hof de Prins bepaalde dat het zal „recht wijsen bij arreste" en daaraan toevoegde: „doende heurluyder sententien executeren, zonder „eenighe appellatien aen te sien, zoo lange en ter tijt toe dat het acces „tot den Grooten Raedt tot Mechelen wederomme geopent zij".

Voorloopig was dus dit Hof in Holland de *hoogste* rechter.

De Prins was in die dagen *de* man, en de raden in het Hof zullen wel dankbaar geweest zijn voor hunne benoeming. Maar

¹⁾ Mr. TONCKENS teekent omtrent deze stukken aan: Een gelukkig toeval heeft gewild dat deze belangrijke stukken (zij het niet in originali) bewaard zijn gebleven. Ze zijn (blijkbaar door een verzamelaar) gecopieerd in het „zonderling register", waaraan KLUIT ze in 1803 ontleende, dat (zooals hij zegt) „tot heden onbekend" was, hem (blijkbaar bij toeval, en na het verschijnen van zijn eerste deel) in handen kwam, en thans berustende is op het Algemeen Rijksarchief, — genummerd Holland 1788 — waarvoor het, blijkens een op het stuk gestelde aanteekening, is aangekocht op „eene auctie bij Scheurleer te 's-Hage, 16 December 1844, n°. 95 m. s." Hoezeer KLUIT met dat „zonderling register" niet recht weg wist, heeft hij aan de veridiciteit (terecht m. i.) evenmin getwijfeld als BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, die het door hem afgedrukte besluit ook daaruit overnam. Deze staat vast, als men de geschiedenis nagaat van den eersten tijd van het nieuwe Hof van Holland, waarvoor o. a. te raadplegen SLICHER, „Register van de namen en wapens van de Raden „en Ministers van het Hof van Holland, 1425 – 1787", een merkwaardig stuk, waaraan veel moeite is besteed, en waarin, na eene „Korte beschrijving" betreffende het oude Hof van Holland, is opgenomen eene „Korte aanteekening" over de „vernieuwing" van 1572, die echter met voorzichtigheid moet worden geraadpleegd. De besluiten werden genomen door „*Den Prince van Orangiën, Grave van Nassau, etc., Stadhouder van Hollandt, Zeelandt, Vrieslandt ende Uytbrecht etc.*, dus op zijn naam. Dit verdient de aandacht om de in 1573 door het Hof tegen dien vorm gevoerde oppositie, waarover nader.

al spoedig stond het creatuur op tegen zijn schepper. Het nieuwe Hof hield zijn eerste zitting te Delft 13 Februari 1573 ¹⁾ en reeds 30 Juli daaraanvolgende begon het zoeken van spijkers op laag water. Op zeer eigenaardige wijze, die aantoonde dat de heeren of hunne (nieuwe) positie niet begrepen, of trachtten te reageeren.

De zaak was deze: de Prins stelde verordeningen vast *op zijn naam*, wat zeer natuurlijk was en van zelf sprak. Maar dit viel niet in den smaak van het (nieuwe) Hof van Holland. Omdat het *oude* lichaam van dien naam (*als regeeringsraad*) had deel genomen aan de wetgeving, trachtte het nieuwe Hof gelijke positie in te nemen. De verordeningen moesten (natuurlijk), om te binden en toegepast te kunnen worden, *afgekondigd* zijn. Die afkondiging had sedert lang plaats door *voorlezing* in eene zitting van het Hof, of liever *na afloop* van de zitting, ten overstaan van de suppoosten en van het publiek. De „raden” luisterden deze plechtigheid niet op door hunne tegenwoordigheid. Van zoodanige afkondiging bleek door een *verklaring* van den griffier van het Hof. Oorspronkelijk werd die verklaring gesteld op een afzonderlijk papier (perkament), dat aan het afgekondigde stuk werd vastgehecht, *geattacheerd*. (Vandaar dat *die afkondiging* in de practijk den naam *attache* verkreeg.) Zij werd echter later vervangen door eene *aanteekening*, op het afgekondigde stuk zelf („op de pleycke” daarvan) gesteld, wat zeer practisch was, maar de afkondiging bleef den naam *attache* behouden.

Een *voorschrift* omtrent deze afkondiging bestond vóór 1531 niet. Maar „omme te schuwen inconveniënten, die wel eer ghebeurt „zijn” (natuurlijk hierin bestaande dat de afkondiging verzuimd was of daarvan niet naar behooren bleek), schreef Keizer KAREL in de Instructie voor het Hof van dat jaar, in § 221, voor, dat „van nu voortaan de mandementen ende brieven, bij Ons of onsen „Raedt geexpedieert, niet ter executie gelegd en sullen worden „binnen onsen Lande van Hollant, Zeelant ende Vriesland, sonder „alvooren van onsen Rade van Hollant te hebben behoorlicke „attache”. Zooals boven vermeld, had de Prins, bij besluit van 3 November 1572 het nieuwe Hof instellende, bepaald, dat het

¹⁾ Zie KLUIT, a. w., I, bl. 73; zie ook BOR, I, 6e boek, 1e druk, fol. 302; 2e druk, bl. 414.

recht zoude spreken naar deze Instructie. En nu beriep het Hof zich op deze paragraaf 221, om aanspraak te maken op medezeggenschap bij het maken van verordeningen, en om te betoogen dat deze niet door den Prins op *zijn* naam, maar op dien van den Koning-Graaf, moesten worden uitgevaardigd. En vandaar het verzoek van 30 Juli 1573, dat de Prins geen placcaten zou afkondigen zonder attache van het Hof. Het Hof zag voorbij, dat het besluit van 3 November 1572 — de grond van zijn bestaan — ook door den Prins op *eigen naam* was genomen. (Zie bl. 432, noot 1). Een *schijntje* van grond kan men gezocht hebben in de omstandigheid, dat de Staten in 1572 den Prins hadden erkend als 's *Konings Stadhouder*, wat hij sedert 1559 werkelijk was geweest, maar in 1567 had opgehouden te zijn. De neiging voor mystificatiën was in die dagen zeer sterk ¹⁾.

Het Hof was, als gezegd, volgens het besluit van 3 November 1572, in Holland ²⁾ voorloopig de *hoogste* rechter. Echter slechts *voorloopig*, want aan het slot van het besluit had de Prins de heropening van „het acces tot den Grooten Raedt tot Mechelen” als mogelijkheid in het vooruitzicht gesteld. Die groote Raad van Mechelen was een college van hooger beroep, door de Bourgondische en Oostenrijksche vorsten voor „de Nederlanden”, — voor „*onse lunden van herwaerts over*”, „*nos pays de par-deça*” — ingesteld, met de bedoeling om van hunne Nederlandsche gewesten *eene eenheid* te maken. Dat de ingenomenheid met de instelling, in den beginne althans, niet groot is geweest, moge blijken uit het feit, dat aan MARIA VAN BOURGONDIE bij het Groot Privilege onder meer de bepaling werd afgedwongen door de Staten-Generaal

¹⁾ De gedrukte en ongedrukte bronnen van het hier meegedeelde zijn te vinden bij KLUIT, a. w., I, bl. 73 e. v. Ze zijn door Mr. TONCKENS opnieuw geraadpleegd. KLUIT zegt, op bl. 74, dat 't Hof dit verzoek niet deed als justitie-, maar als politieke raad.

²⁾ Bij de Unie tusschen Holland en Zeeland van 15 April 1576, stelde ook Zeeland zich onder het nieuwe Hof, gelijk het onder het oude had gestaan. In 1576 werd n.l. bepaald: „Zijne Exc. sal vanwege den Coningh, als Grave van Hollant ende Zeelant, recht ende justitie doen administreren bij den Raed Provinciael van den Hove van Hollant over alle plaetsen ende ingezetenen van Hollant, Zeelant ende Vrieslant” etc. In de twee volgende artikelen wordt de competentie van 't Hof geregeld. (*G. P.*, II, bl. 2133, 2134).

raal, „dat de consistoriën van den Parlemeute ende andre te Mechelen, onlanx upghezet, cesserēn zullen” ¹⁾). De Grootte Raad van Mechelen was daardoor niet meer de bevoegde rechter in hooger beroep. Maar die rechtsmacht trad weer in, toen het Groot Privilege, met de andere privileges, die sedert den dood van KAREL DEN STOUTE verleend waren, door PHILIPS DEN SCHOONE, werd „gerevoceert en gecasseert” op 12 December 1494, toen hij bij zijne inhuldiging de andere privileges bevestigde (*G. P.*, IV, bl. 8) ²⁾). Zoo was dus weer de Grootte Raad van Mechelen opperste Gerechtshof voor de gewesten, die stonden onder de heerschappij der Oostenrijksche vorsten, en werd hij dat onder KAREL V voor al de Nederlanden. Voor Holland hield dit — feitelijk — op met het slagen van den opstand, en die toestand werd formeel bevestigd door het meermalen vermeld besluit van den Prins van 3 November 1572.

Herstel van dat hooger beroep op den Grooten Raad van Mechelen werd in 1572 natuurlijk door niemand in Holland gewenscht of verwacht. Waarom maakte de Prins er melding van aan het slot van zijn besluit van 3 November, waarbij hij het nieuwe Hof instelde? Licht wordt hierop geworpen door hetgeen sedert 1572 ten aanzien van hooger beroep van de beslissing van het Hof van Holland voorviel, en waaruit blijkt, dat de Prins grooten prijs stelde op dat hooger beroep, maar allermint (natuurlijk) op dien „Grooten Raedt tot Mechelen”, zoolang de stad Mechelen en omgeving in Spaansche handen was ³⁾.

De eerste jaren na 1572 waren te onrustig, om aan dat hooger beroep veel aandacht te wijden en het te regelen. Maar de Prins verloor het door hem reeds 3 November 1572 zoo belangrijk geachte punt niet uit het oog. Nadat de zaak op 12 November 1574 en 8 Maart 1575 reeds in de vergadering der Staten was geweest, liet hij 16 April 1575 door den „Advocaat” PAULUS BUYS, den voorganger van OLDENBARNEVELT, de Staten „voorhouden”, dat dit hooger beroep moest worden geregeld. Reeds 5 dagen later,

¹⁾ Zie DE BLÉCOURT EN JAPIKSE, *Klein Plakkaatboek*, bl. 5.

²⁾ Volgens MEYER, *Institutions judiciaires*, IV, bl. 203, werd pas in 1503 de Grootte Raad van Mechelen ten opzichte van Holland en Zeeland in zijn vorig gezag hersteld.

³⁾ Zie P. L. MULLER, *Gouden Eeuw*, 1e druk, II, bl. 126.

21 April 1575 (uit den korten termijn is af te leiden, dat de Staten zonder veel bedenking hebben gedaan wat door den Prins werd voorgesteld), besloten de Staten dat de sententiën van den Hove van *f 800 of lager*, in weerwil van appel, „executie zullen hebben onder cautie”, en die van *hooger* bedrag of eenig „factum” medebrengende, slechts na eene „ordonnantie” van den Prins, of van degenen, die tot *eene summiere revisie* van zulke sententiën door den Prins en de Staten zouden worden gecommitteerd, zoowel uit het college van den rade zelf als andere¹⁾. Niettemin zouden de partijen, die geappelleerd hadden, „blijven in haar geheel”, om hun appel te vervolgen, „hetzij voor den Grooten Raad van Mechelen, of *elders*, daar „zulx bij advise van Zijn Excellentie en de Staten van Holland en Zeeland geordonneert zal worden”.

„Of *elders*”; de Groote Raad van Mechelen raakt langzamerhand van de baan. Het besluit van 21 April 1575 gold zoowel voor de reeds ingestelde „appellatiën”, als voor latere. Met dit besluit was de instelling van een college van hooger beroep slechts in uitzicht gesteld²⁾. Den 12den December 1577 verscheen de ordonnantie, die, in afwachting van een regeling van het appel, een voorloopige regeling van revisie behelsde, en is opgenomen in het *Groot Placcaatboek*, II, bl. 1498. Dit stuk is niet zonder strubbeling in de wereld gekomen. Den 15den November 1577 was het concept van die ordonnantie door de Staten gezonden aan het Hof van Holland bij den volgende brief:

¹⁾ Uit deze resolutie volgt m. i. dat voor elke zaak, waarin revisie werd verzocht, reviseurs zouden worden aangewezen. Dus geen vast college van reviseurs. Men vindt in de resolutiën der Staten van Holland op 29 Juli, 6 Sept., 24 Sept., 5 Nov. 1576, 8 Febr., 17 Mei en 24 Juni 1577, telkens benoemingen van reviseurs, overeenkomstig de res. van 21 April 1575.

²⁾ Ook de Pacificatie van Gent van 1576 behield herstel van 't gezag van den Grooten Raad van Mechelen voor. Op verzoek van partijen zelf vonden de Staten echter 20 April 1575 goed de stukken van zeker proces over te brengen naar den Grooten Raad van Mechelen, die wij kennen, zeggen de Staten, „voor den Grooten en Souvereinen Raedt van deze Sijn Majesteits Nederlanden, daer wij geen vijandschap tegen hebben”. Over deze en dergelijke ficties, en over het daarmee verband houdend gebruik der Staten, om ordonnantiën en placeaten op naam van PHILIPS uit te vaardigen, behoeft hier niet te worden gesproken.

Edele, Wijse, Voorzienige, Hoochgeleerde Heeren,

Alzoo Wij tot vordering van der justitie ende omme te verhoeden alle vordere clachten, die op t' stuck van de appellaciën van alle sentenciën van den Hove van Hollandt bij partijen tot noch toe zijn gedaen, bij provisie zeeckere ordre daerinne hebben gesteld, achtervolgende d'ordonnancie, hie-neffens gaende, ten eynde partijen nyet rechteloos en blijven, maer justitie geadministreert mach worden naer behooren, soe hebben Wij Uwer E. bij desen wel willen verzoucken, d'zelve ordonnancie ter audiëncie te willen doen publiceren ¹⁾, ten eynde nyemant daarvan ignorancie pretendere. Ende zoeverre bij Uwer E. eenige merckelicke swaerigheyden daerinne bevonden zouden mogen worden, sullen dezelfde Uwer E. nyet nalaten, ons metten eersten op onse vergaderinge alhier daarvan t'adverteren, ten eynde vorder daerinne gedaen mach worden naer behoren.

Hiermede, Edede, Wijse, Voorsienige, Hoochgeleerde Heeren, onse Heere Godt zij met Uwer E. Geschreven tot Leyden, den XV^{on} Novembris, 1577.

Ter ordonnancie van de Staten van Hollandt, bij mij:
De Rechtere.

De schrik sloeg den raden in het Hof om het hart. Revisie van hunne sententiën! ²⁾ Reeds 21 November ging de volgende brief af, blijkens aantekening op de minute, gearresteerd „in den vollen raidt”:

Aen Mynheeren, die Staten van Hollandt, Zeelandt
ende West-Vrieslant.

Edele, Vermoegande, Eersaeme, Wyse, Voorsinnige Heeren,

Wij hebben ontvangen sekre Uwer U.E. missive van date den XV^{en} Novembris deeser jegenwoerdigen maent, met sekere ordonnancie op 't stuck van de appellatiën gemaect. Ende alsoe Uwe U.E. ons versoucken, dat zij die voorschreven ordonnancie souden publiceren ter audientie van de rolle, ten waere wij daerinne eenige merckelicke zwaericheyd bevonden, daarvan wij Uwen E. in sulcken gevalle souden adverteren, soe hebben wij die voorscreven ordonnancie te saemen gevisiteert, ende gecommiteert onse medebroeders in Rade Mrs. DIRK VAN DER NIENBORCH ende HERONIMUS VAN BORRE, omme dienthalven met Uwer E. te sprecken, Uwer M. E. biddende, die voorscreven onse medebroeders gehoor ende geloef te willen geven aengaende 't gundt zij dieselve Uwer E. soe noepende die voorscreven ordonnancie als andere saecken, die justitie betreffende, van onzentweegen aendien sullen. Ende hiermede etc. Edede etc. ut supra. Geschreven in den Haege den XXI^{en} Novembris 1577.

¹⁾ Dit is de „attache”.

²⁾ De sinds 1575 voorloopig in zwang gebrachte revisie (bl. 435-6) stond hun blijkbaar niet aan.

De gecommiteerden werden, blijkbaar met bekwamen speed, door de Staten ontvangen en gehoord, maar hadden geen succes, zooals blijkt uit de missive, die door het Hof 28 November aan den Prins werd gericht (blijkens aantekening op de minute, gearresteerd in eene vergadering van het Hof, waarin aanwezig waren de raden HOUFF, NIENBURCH, BORRE, CASENBROOD, BRASER, BREDERODE, v. LOEN en MENEYN) van dezen inhoud:

An de Ex. van de Prince van Oraigne.

Doorluchtige, Hoechgeborne Furst, Genaedige Heer,

Wij hebben van de Staten van Hollant ontfangen sekre missive van date den XVten deeser tegenwoordiger maent, met sekre ordonnantie, bij hen op 't stuck van de appellatiën gemaect, versoukende die voorse. Staten bij de voorse. missive aen ons, dat zij die voorse. ordonnantie ter audientie van de rolle alhier souden doen publiceren, ten waere nochtans ons eenige redenen moveerden ter contrarie, daarvan zij dieselve Staten in sulken gevalle souden veradverteren. Ende daerinne bevindende eenige zwarigheden, hebben deselve bij forme van remonstrantie bij geschrifte doen stellen, ende voorts gecommiteert onsen medebroeders in Raede Mrs. DEDERICK VAN DER NIEBURCH ende JERONIMUS VAN BORRE, omme diesaengaende mondelinge metto voorscreven Staten van onsentweegen te communiceren, die oic omme die oorsaeke in den (Hage?) bij de voorscreven Staten geweest zijn. Ende alsoe die voorscreven commissarissen ons gerapporteert hebben, dat die voorscreven Staten van meyninge zijn, niettegenstaende die voorscreven onze remonstrancie, die voorscreven ordonnancie ons eerstdaechs over te senden, omme alhier publiceert te werden, soe hebben zij Uwer Princelijcke Excellentie daarvan wel willen verwittigen, ende voorts dieselve oversenden die voorscreven ordonnancie ende remonstrantie, omme dienthalven van Uwer Princelijcke Excellentie, als wesende 't heeft van den Lande ende justitie, te weeten Uwer Princelijcke Excellencies goede meininge ende intentie, ofte dieselve ordonnantie publiceren sal dan niet, ende, daarvan geexhorteert; sullen ons daernaes gaerne reguleren. Doorluchtige etc., XXVIII Novembris 1577.

De in dit schrijven bedoelde remonstrantie schijnt verloren geraakt te zijn en van de mondeling aangevoerde bezwaren geen aantekening gehouden. Men weet dus niet, wat het Hof tegen den voorgenomen maatregel inbracht. Dat het geen succes had ook bij den Prins, blijkt uit de afkondiging van de ordonnantie, die 12 December 1577 werd vastgesteld. Haar inhoud is, in verschillende opzichten, merkwaardig genoeg, om deze (gedeeltelijk) hier te doen volgen.

(Hier houdt het opstel van TONCKENS op; in hetgeen volgt, heb ik echter dankbaar gebruik gemaakt van de door hem verzamelde en te mijner beschikking gestelde aantekeningen.)

„Philips”, enz.

„Also tot vordering van den justitie hoognoodigh bevonden is goede ordre te stellen ende te voorzien op 't stuk van de appellatiën van alle sententiën diffinitive, bij die van onsen Rade Provinciael van Hollandt”, enz., „gewesen ende die noch sullen mogen gewesen werden, ter tijdt toe 't resort van onsen Grooten Raede wederomme plaetse sal mogen hebben, 't welck door den inlantschen kriegsberoerte, eenige jaren ende als noch in dese onse Nederlanden wesende, seer qualijcken heeft konnen ende mach geschieden”, enz. „Soo ist, dat wy, by advise ende deliberatie van onsen lieven ende welbeminden neve, Ridder van onser Ordre van den Gulden Vliese, den Prince van Orangien, voor Ons Stadthouder ende Capiteyn Generael over Hollandt”, enz., „ende oock ghehadt 't advijs van onsen Raede van Hollandt, mitsgaders van de Ridderschap, Edelen ende gedeputeerden van de steden van Hollant ende Zeelandt”, enz., „ordonneren by desen, dat alle sententiën, nae de publicatie van desen bij den voorsz. Raede te wysen, voorts aen sullen gehouden worden voor arreste, in der voegen dat degeenen, die by de voorsz. ghewesen sententiën hen sullen bevinden beswaert, in de plaetse van de gewoonlycke appellatie van de voorsz. sententiën sullen mogen versoecken revisie binnen 20 dagen nae de pronunciatie van dien” ¹⁾. Ook van de vóór de publicatie van dit placcaat gewezen sententiën van 't Hof van Holland voorzoover daarvan was geappelleerd, doch om de bekende reden zonder dat er gevolg aan was gegeven, zou revisie openstaan binnen 20 dagen na de publicatie van dit placcaat, en in al deze gevallen moest 't verzoek tot revisie gedaan worden aan den Stadhouder en bij diens afwezen aan de Staten of derzelver gedeputeerden; hangende 't verzoek van revisie werd de uitvoering van de sententie geschorst, voorzoover deze veroordeeling bevatte tot betaling van meer dan 400 Car. gl. of een condemnatio ad factum.

¹⁾ Dus: van de sententiën van het Hof van Holland stond geen beroep open, gelijk weleer op den Grooten Raad van Mechelen, doch in de plaats daarvan voorloopig revisie.

„Ende ten eynde een yegelijcken, 't sy ingesetenen van den lande van Hollandt ende Zeelandt ¹⁾, ofte d'uytheemsche, door de voorsz. versochte revisie recht ende justitie sal moghen ghenieten, sullen onsen voorsz. Stadthouder, die Staten voornoemt, ofte Hare Ge-deputeerde gehouden wesen te committeren *9 personen, als 3 uyt het collegie van den voorsz. Raede, die over die sententiën ghestaen sullen hebben, ende 6 andere*, alles, ofte 't meerendeel van dien, rechtsgeleerde wesende'', welke zes personen beëdigd zullen worden. M. a. w. zou men zeggen: voor elke revisie moesten telkens reviseurs worden benoemd; immers er staat, dat er over moesten zitten 3 raadsheeren uit het Hof, die over de te reviseeren zaak gezeten hadden. Dan zou er dus niet zijn een vast college van reviseurs, evenmin als later na de oprichting van den Hoogen Raad van Holland en Zeeland, toen ook voor elke revisie reviseurs werden aangewezen. Het slot van 't placcaat geeft echter den indruk, dat er vaste reviseurs werden ingesteld; immers er staat dat de reviseurs hun besognes zullen aanvangen den 1^{en} Maart 1578.

Zoo veel is zeker, dat voor de periode, die nu volgt de thans kort te bespreken resolutiën geen uitsluitel geven, of er nu was één vast stel reviseurs, of dat er telkens opnieuw reviseurs voor elke zaak werden benoemd. Ik geloof dat de toestand was als volgt: De Staten benoemden zes reviseurs, gekozen buiten de leden van 't Hof om, en deze zes waren voor alle revisieaanvragen en zij kozen voor elke zaak 3 raadsheeren uit 't Hof om ze mede in revisie te behandelen. Mijn hoofdargument is, dat niet meer als voorheen benoeming van reviseurs voor een zaak in de resoluties voorkomen. De andere argumenten kan de lezer zelf uit hetgeen volgt, afleiden.

Het schijnt dat de regeling van 12 December 1577 niet heeft voldaan. Ten minste op 12 September 1578 besloten de Staten van Holland, dat v. D. MIJLE, v. D. MEER en HOGEVEEN, als gecommitteerden ad hoc, die oude resolutie van 21 April 1575 zouden „redresseeren''. Van dit redres verneemt men echter verder niet; den 16^{en} Januari 1579 immers besloten de Staten de ordonnantie op 't stuk van de revisie te arresteren, en te doen „depescheren op de naem van den Koningh'' en die te doen publiceeren; men

¹⁾ Over dit „ende Zeelandt'' straks nader.

vindt deze ordonnantie op de revisiën in 't *Groot Placcaatboek*, II, bl. 1502; het is een uitwerking, niet van de resolutie van 21 April 1575, maar van de ordonnantie van 12 December 1577. Ik teeken er uit aan, dat de commissarissen ter revisie hun „audientie ende raedkamer” zouden houden „binnen den Hage op 't Hof, tot sulcken plaetse als henluyden „door den Staten ghedesigneert sullen werden.”

We hebben gezien dat volgens de regeling van 12 December 1577 de Stadhouder of wel de Staten zouden aanwijzen de 9 reviseurs en wel 3 raadsheeren uit het Hof, die de te revidereen sententie mee gewezen hadden, en 6 buiten het Hof. Op dit punt wordt den 16^{en} Februari 1579 een wijziging aangebracht; dan besluiten de Staten dat de zes reviseurs, die de Staten aanwijzen (buiten de leden van 't Hof om, is bedoeld) de 3 reviseurs uit de leden van het Hof zullen aanwijzen, mits onder dit drietal steeds gekozen worde de raadsheer-rapporteur en de beide anderen, op wie de keuze valt, over de bestreden sententie gezeten hebben. De zes zijn m. i. de vaste, de drie de losse adviseurs. Tenzelfden dage wordt de advocaat ADRIAEN VAN DER MILLE geexcuseerd van de besogne op 't stuk van de revisie (dit slaat m. i. terug op de resolutie van 12 September 1578, hierboven vermeld, waarbij v. d. MILLE tot die besogne was verkozen). Den 11^{en} Mei 1579 besluiten de Staten de verdere besognes over de regeling der revisie te schorsen totdat Zeeland zal hebben geantwoord; en na nog 2 resoluties over dit onderwerp, van minder belang, n.l. van 18 en 29 Mei 1579, wordt op 30 Mei 1579 tot de hervatte besogne den Zeeuw Mr. CORNELIS DE BACKERE toegelaten, ofschoon Zeeland nog niet had toegestemd in de ordonnantie op de revisie. De gecommiteerden van de revisie leggen 1 Juli 1579 den eed af in handen van gecommiteerden uit de Staten van Holland.

Dat er inderdaad een vast college voor revisie was sinds de resolutie van 1577, blijkt m. i. nog uit het besluit dat de Staten van Holland op 11 Juni 1580 namen. DIRK CORNELISZ. MOL, van Rotterdam, was den 12^{en} October 1579 bij sententie van het Hof van Holland gehandhaafd in bezit van tienden. Er was in deze zaak door de Commissarissen van revisie provisie verleend en dit doen de Staten nu te niet, evenals de procedure die er op is gevolgd, omdat in materie van possessie geen

revisie valt. Indien er voor elke revisieaanvraag reviseurs moesten worden aangewezen, dan zou deze beslissing onzin zijn. Zeeland is in deze geschiedenis van revisie en appel van de sententiën van het Hof niet aanstonds Holland gevolgd. Zeeland had n.l. 23 Januari 1578 ¹⁾ zijn afgevaardigden in den Haag instructie gegeven, mede te deelen dat Zeeland er niet in toestemde, dat de sententiën van den Hove onder cautie executabel, en arresten zouden zijn, zooals Holland had besloten *en mede op naam van Zeeland afgekondigd*. (Dit slaat op het placcaat van 1577, zie bl. 440.) Den 5^{en} Juni 1578 besloot Zeeland wèl toe te stemmen in een nieuwen revisieraad, met effect van appellatie, mits $\frac{1}{3}$ der raadsheeren Zeeuwen waren. M. a. w. wèl een college van hooger beroep boven 't Hof, en dan voor $\frac{1}{3}$ met Zeeuwen bezet, geen revisie op de wijze, door Holland in de praktijk gebracht. Den 7^{en} Januari 1579 adviseerden Middelburg, Zierikzee en Goes in de vergadering der Staten van Zeeland, „op de saecke ende instructie van de revisie in Hollandt”, dat zij wenschten te houden het privilege van te appelleeren op Mechelen; Vlissingen verklaarde geen last te hebben om hierover stem uit te brengen, Veere wilde de zaak in commissie gegeven zien; 't resultaat was, dat men 10 Januari 1579 de gedeputeerden naar Holland opdroeg mee te deelen, dat „deselve revisie in Zeelandt alsnoch nyet practicabel en werdt bevonden, midts de diversiteyt van de opiniën desen aengaende onder de Staten”. Den 12^{en} Augustus 1579 heeft Zeeland een soortgelijke aanmerking gemaakt op het vonnis wijzen van 't Hof bij arrest, als zoo even vermeld, thans naar aanleiding van een concept van de ordonnantie op de kleine zaken. Deze ordonnantie, den 21^{en} Dec. 1579 (*G. P.*, II, 762 e. v.) door de Staten van Holland vastgesteld, stelden de Staten van Zeeland den 29^{en} d.a.v. in handen van gecommitteerden ter fine van rapport; eenige dagen te voren, 21 Dec. 1579, hadden de Staten van Zeeland hun gedeputeerden ad hoc opgedragen een instructie te ontwerpen voor een provinciaal raad in Zeeland; dit beteekende dus afscheiding van 't Hof van Holland; den 1^{en} Maart 1580 besloten zij Holland te be-

¹⁾ Ik raadpleegde voor deze Zeeuwsche zaken de bij Martinus Nijhoff in 1916 en volgende jaren uitgegeven notulen van Zeeland.

richten, dat zij de „nieuwe instructie opte cleyne saecken” goedkeurden, behalve op 't punt dat de sententiën door commissarissen zouden worden gewezen; dit moest, dachten zij, door 't Hof zelf geschieden, en deze sententiën van den Hove moesten dan bij provisie geëxecuteerd kunnen worden onder cautie, niettegenstaande appel, zulks „om te schouwen meerdere nieuwicheyt ende pluraliteit van instantiën in Holland”, wat bezwaarlijk is voor de Zeeuwen. Voorts geven zij er hun misnoegen over te kennen, dat ook deze ordonnantie is gepubliceerd „tot laste van onse ondersaten, aleer wijlyuden daerin eyntelyck gecondescendeert hadden”. Verder zeggen zij, dat het „hooch noodich is eens een eynde te maecken van de questiën” omtrent het vonnis wijzen bij arrest; aangezien op een vroeger voorstel geen antwoord is gekomen van Holland en dit dus als niet aangenaam beschouwd kan worden, stelt Zeeland nu voor, dat „bij provisie en totte openinge van 't resort van Mechelen”, men zou appelleren van 't Hof van Holland op den „Secreten Raedt”, te Antwerpen, recht doende op de instructie van den vroegeren „Grooten Raedt” van Mechelen, mits deze Secrecte Raad werd uitgebreid met eenige raadsheeren, die met Holland en Zeeland bekend waren.

Aan dit voorstel van Zeeland waren voorafgegaan een paar merkwaardige besluiten in de Staten van Holland. Nadat den 29^{en} Juni 1579 de besognes over de revisie waren uitgesteld tot na de vacantie, hebben de Staten op 30 Juni 1579 „rapport genomen”, of er „bij forme van appellatie” (inplaats van revisie) met een gestadigh collegie *binnen Hollandt* sal mogen werden ghebesoigneert, op de ordonnantie ende instructie, die in den Grooten Raedt tot Mechelen wort geobserveert, omme alle kosten van de processen te verhoeden”. Deze resolutie is in geen anderen zin op te vatten dan dat de Staten van Holland zelf hier aansturen op het vestigen van een vast college van hooger beroep boven 't Hof van Holland, een plaatsvervanger dus van den Grooten Raad te Mechelen.

Den 18^{en} September 1579 besluiten de Staten van Holland, dat er een Groote Raad te Haarlem zal worden opgericht, „daervoor van de sententiën van den Rade Provinciaal soude mogen worden geprovoceert”, en in aansluiting hiermee volgt deze merkwaardige resolutie van dezelfde Staten, van 21 November

1579, dat „tot vordering van de saken van justitie, met constitutie van den Grooten Raedt tot Haerlem”, alle steden zullen worden aangeschreven, elk 4 personen te benoemen, opdat daaruit de bekwaamste, „best vermaerste, gequalificeerste” gekozen moge worden, en deze Raad daardoor „zoo vermaerd worden moge, dat die van Utrecht ende Vrieslandt hen daeronder mede mogen begeven”. Deze resolutie tot aanschrijving was 10 November 1579 voorafgegaan door een resolutie tot oprichting van den Grooten Raad te Haarlem, wat 18 September 1579 ook reeds was besloten. Maar op 21 December 1579 rees in de vergadering over de vestiging te Haarlem bezwaar: Dordrecht wilde dat niet, Leiden verklaarde er niet in te hebben geconsenteerd, Gouda en Rotterdam wilden eerst de sinds lang in behandeling zijnde ordonnantie op 't redres der justitie zien afgedaan; Schiedam vroeg bedenktijd; de andere steden eischten dat deze zaak voortgang zou hebben. Verheugden die van Haarlem zich op het blij vooruitzicht in hun stad het hoogste rechtscollege gevestigd te zien, 't zou blijken verheugen met een doode musch te zijn, want den 2^{en} Februari 1580 deelt Dordrecht ter Statenvergadering mee den Grooten Raad gevestigd te willen zien, niet in Haarlem maar in Antwerpen; de meeste steden en de edelen stemden voor Haarlem; men besloot advies in te winnen bij Zijn Excellentie. Reeds daags er na rapporteeren Gecomm. Raden nopens hun onderhoud met Z.E. Zij hadden Z.E. meegedeeld, dat sommige steden van oordeel waren, dat 't Hof moest wijzen bij arrest, andere, dat men „den Raad van Revisie” moest continuëren, dat de edelen en de meeste steden voor de oprichting van een Grooten Raad te Haarlem waren in de plaats van den Grooten Raad van Mechelen, terwijl Dordrecht den Secreeten Raad te Antwerpen wilde uitbreiden. Z.E. adviseerde continuatie van den Raad van Revisie. De Staten van Zeeland besloten 10 November 1579 de zaak der vestiging van den H. R. te Haarlem nog eens in bedenkning te houden. In de Staten van Holland vielen nog tal van besluiten in 1580 met betrekking tot de oprichting van den Raad van Appel of den Grooten Raad, zoo op 1 April werd andermaal Haarlem als zetel aangewezen, en besloten dat het zou zijn een raad van appel in plaats van revisie en dat eenige personen zouden afdoen de processen, voor de commissie van revisie hangende; 5 Mei 1580 werd een com-

missie ingesteld om een instructie voor den Raad te ontwerpen, o.a. OLDENBARNEVELT nam zitting in deze commissie; denzelfden dag besloten de Staten, dat eerst de instructie voor den Grooten Raad zou worden gemaakt, alvorens de leden werden benoemd; voorts benoemde men zes personen, om bij provisie de zaken van revisie, die in staat van wijzen waren, te termineeren nevens 3 raadsheeren uit 't Hof, die bij deze zelfde resolutie hiervoor werden aangewezen; 7 Mei 1580 werden alle processen, waarin revisie was verzocht, gesurcheerd; 10 Mei 1580 klaagde het Hof bij de Staten van Holland, dat hun college te zeer verzwakt was, nu er 6 uit hun midden waren geordonneerd op 't stuk van de revisie, waarop de Staten besluiten, dat de zaken van revisie zullen blijven behandeld volgens de laatste resolutie op dat stuk en voorts rapport te nemen op deze zaak; 10 November 1580 werden de raadsheer VAN DER MIJLE en Mr. FRANCOIS VAN NES aangewezen om mee recht te doen in den Haag in revisie; 11 Juni 1580 werden de advocaat Buys en anderen aangewezen, om de instructie te concipieeren voor den Raad van Appèl, die in *Holland* geconstitueerd zal worden.

Den 20^{en} Januari 1581 wordt Mr. GJSBRECHT VAN HOGENDORP, advocaat, benoemd tot commissaris van de revisie, onder belofte dat, als er een raad van appèl komt, hij daarin als raadsheer zal worden gecontinueerd. Den 15^{en} Maart besluiten de Staten dat er een Raad van Appèl in *Holland* zal zijn, en 5 dagen later (20 Maart 1581) maken de Staten een nominatie op van 18, waaruit de Prins er 9 zal kiezen; *de benoemden zullen eerst als commissarissen van revisie dienst doen, totdat de Raad van Appèl is opgericht*. Nadat de Prins vervolgens zijn keuze had bepaald, besloten de Staten van Holland 4 Juli 1581, dat de Raad vooreerst in den *Haag* zou zijn gevestigd en dat de raadsheeren voor 't leven zouden worden benoemd.

Het salaris voor den President werd (5 December 1581) bepaald op 1200 pond en dat van de raadsheeren op 700 pond, behalve de „eeren, profijten en vrijdommen”. Het salaris van den president TRESLONG, tot dusver president van 't Hof, werd 20 December 1581 dienovereenkomstig op 1200 pd. bepaald en de onderlinge rangorde der raadsheeren bij resolutie van 8 Januari 1582 vastgesteld. Na ingekomen advies van den Prins, behandeld in de vergade-

ring van 24 Juli 1581, was den 27 Juli 1581 besloten een commissie te benoemen, die eenige benoemden, die zwaarigheden hadden hun benoeming te aanvaarden, zou trachten over te halen dit nog te doen; de gecommiteerden ad hoc kregen macht hun een paar honderd pond meer te bieden boven 't vastgesteld bedrag. Den 22 September, 29 November en 5, 20 en 23 December 1581 vielen hieromtrent resoluties; die van 5 December is zoo even reeds vermeld. Den 18^{en} Januari 1582 werd RICHARD BARRADOR als gecommiteerde van de Staten van Holland opgedragen de Staten van Zeeland te wijzen op de goede commoditeit vóór die van Zeeland, om zich onder den pas opgerichten Raad van Appèl in Holland te stellen.

Den 3^{en} Februari 1582 verzochten Gecommiteerde Raden die van den Rade Provinciaal ('t Hof m. a. w.), om op de rolle af te kondigen, dat de Raad van Appèl op Dinsdag 13 Februari 1582 zijn eersten rechte dag zou houden ter plaatse, waar de gecommiteerden tot de revisie voormaals hadden gebesogneerd. In het *Groot Placcaatboek*, II, bl. 1422, vindt men het desbetreffend Advertissement van den Hove. Op 24 Februari 1582 benoemden de Staten een commissie, die in opdracht kreeg te onderzoeken, of het Predikheerenklooster in den Haag kan worden ingericht voor huisvesting van den Raad; doch den 10^{en} April 1582 benoemden ze een andere commissie, om voor den H. R. in orde te brengen de kamer, waar de Staten zijn vergaderd geweest, en 24 April 1582 besluit men voor den H. R. een raadkamer in te richten hetzij op de keizerskamer, hetzij op de pijnkamer, en 25 April 1582 wordt gelast de pijnkamer op 't Hof te appropriëren tot audientie- en pleitkamer van den H. R. en de kamer, waar de H. R. nu besogneert, n.l. de „Stove”, in te richten tot raadkamer van dit college. (Wie over de huisvesting van den H. R. meer wil weten, raadplege DE RIEMER, *Beschr. van den Haag*, I, bl. 130, e.v.)

Den 14^{en} Februari 1582 kreeg een commissie — waarin OLDENBARNEVELT zitting had — opdracht de concept-instructie voor den H. R., met eenige leden van dit college te resumeeren en te arresteeren en den 13^{en} April 1582 wordt bepaald, dat de instructie van den H. R. ter audientie zal worden gepubliceerd, wat men 24 April 1582 nog eens besluit, onder toevoeging, dat de H. R. ter audientie deze instructie zal publiceeren op naam van de

Staten, in afwachting dat Zijn Excellentie ze zal hebben geconfirméerd. In 't *Groot Placcaatboek*, II, bl. 790 e. v., en V, bl. 866 e. v. vindt men de instructie met de confirmatie van Prins WILLEM, gedateerd 31 Mei 1582. Ze is gemaakt naar het model van de instructie voor den grooten Raad van Mechelen, opgenomen in *G. P.*, V, bl. 328 e. v. Het feit, dat de instructie eerst gereed kwam nadat het college al was geïnstalleerd, verklaart dat de H. R. (blijkens den aanhef) gehoord is over zijn eigen instructie. (Zie het zoo even gemeld besluit van 14 Febr. 1582.)

Aan eenige raadsheeren uit den H. R., die klaarblijkelijk er op gesteld waren, in den Haag te blijven wonen, wordt beloofd (24 April 1582), dat, als dit college „quame te cesserén ofte te vertrecken” ('t was immers *voorloopig* in den Haag gevestigd, zie bl. 445), en zij niet begeerden te volgen, dat hun dan een plaats in den „Raedt provinciael” (het Hof dus) zou worden gegeven. (Men vindt de voorafgaande data en feiten voor 't meerendeel ook bij PESTEL, *Commentarii de Republica Batava*, III, bl. 744 e. v.)

Den H. R. werd 4 Sept. 1582 opgedragen af te doen wat onge-decideerd bleef hangen te Mechelen, nadat te voren (1 en 27 Juni 1582) twee heeren (NIEVELT en de griffier GENITS) waren gecommiteerd, om „achtervolgende de resolutie van de Staten Generaal” ¹⁾ te lichten de gefurneerde saken (sc. sacken) en processen, die voor den „Secreten Groten Raedt van Mechelen gediend hebben, concèrnerende de ingesetenen van Holland”, en zich daartoe naar Mechelen te begeven. Soortgelijke resolutie namen 3 Februari 1582 de Gecommitteerde Raden, toen zij DIRK JANSZ. VAN WOERDEN gelastten, om „alle de registeren, sacken ende munimenten, onder hem als griffier van de revisiën geleverd, gemaect ende alsnoch berustende, te leveren in handen van die van den Hoogen Rade, onder de bewaernisse van haerluyden griffier ANTHONIS GENITS ²⁾. Tot mijn leedwezen heeft men ten Algemeenen

¹⁾ Dit slaat op straks te melden resolutie der S. G. van 25 April 1582.

²⁾ Hoe klopt dit met 't verhaal bij BOR, dat toen OLIVIER VAN DER TEMPEL in Mei 1580 Mechelen voor de Staten won, de Staten „al de saken (sc. sacken) van de processen, den inwoonderen van Holland aengaende”, van hem *verkrege*n? Zijn ze toen geseponéerd blijven liggen in Mechelen? Zie BOR, 1e dr., fol. 192; 2e dr., bl. 175. De Staten schonken hem deswege, zegt BOR t. a. p., 2400 gl.

Rijksarchieven deze stukken in 't archief van den H. R. van Holland en Zeeland niet gevonden. Het middel van revisie tegen sententiën van 't Hof was thans dus vervallen. Het werd opnieuw ingesteld tegen sententiën van den H. R. (Zie de Instructie voor den H. R. van 1582, art. 279 e. v., *G. P.*, V, bl. 892.)

In de Staten Generaal was in den jare 1582 de quaestie van de vervanging van den Grooten Raad van Mechelen ook ter sprake gekomen. De gedeputeerden van Holland hadden den 31^{en} Maart 1582 opdracht gekregen, om de zaak van den Hoogen Raad ter Generaliteit te bevorderen, ten einde de instructie voor dit college mocht worden vastgesteld. Ik zou deze resolutie in dezen zin willen opvatten, dat het doel was de andere provincies te bewegen zich te stellen onder het college, welks tot standkoming Holland toen reeds sinds 1579 bezig was voor te bereiden, en ten aanzien waarvan men immers in de merkwaardige resolutie van 21 Nov. 1579 de hoop uitsprak, dat Utrecht en Friesland zich er onder zouden mogen begeven. De Staten-Generaal overwogen op 25 April 1582¹⁾, dat er weinig provinciën ressorteerden onder „den Grooten Raedt, die eertijds tot Mechelen heeft geresideert”, en er ook weinig meer onder zouden komen, indien „de voorn. Raedt wederomme opgerecht waere, overmits naer de gelegentheynt van een yder 7^{den} provincie daerinne anderssins is voorsien”, zoodat zij besloten op voormelden dag, dat de Groote Raad „nu voortaan sal cesser en ende affwesen”, en dat de processen, „aldaer hangende ongedecideert” aan de resp. provinciën „gerenvoyeert” zouden worden, om aldaar beslist te worden door de Raden (= Hoven) of zulke personen als de „Hooge Overicheyt” daartoe zal aanstellen; voorts besloten de Staten-Generaal, dat er een „Raedt van justicie” nevens „Zijne Hoocheyt” (sc. Anjou) zou worden opgericht, van 7 personen, die de provinciën zullen „nomineeren” op het „welbehaghen van Zijne Hoocheyt”, welke raad kennis zou nemen van de „materieën, staende tot kennisse ende dispositie van den Prince van den lande” en vooral van de processen, die „noch moghen hanghen ongedecideert, zoo in den Grooten als Secreten Raedt als tusschen provinciën en de

¹⁾ JAPIKSE, *Resoluzioni der Staten-Generaal van 1576 tot 1609*, III, bl. 456/457.

steden van verscheyden lantschappen." Hierop volgt den 29^{en} April 1582 een resolutie van de Staten-Generaal ¹⁾, dat de provinciën binnen 14 dagen 22 personen zullen benoemen, waaruit Z. H. er 7 zal kiezen, „om in den voorsz. Raedt te dienen". „Hierop" — zegt BOR ²⁾ — „hebben die van Holland verklaert, dat men de denominatie in de privé Raed van Sijn Hoogheid" (sc. den Raad van justitie nevens Z. H., waarvoor de provinciën immers gezamenlijk 22 zouden *denomineren*) „soude laten desert lopen, also de tijd al was overstreken en 't land van Holland daardoor zoude mogen werden geprejudicieerd", waarna zij „jonkheer WILLEM VAN SUILEN VAN NIJVELT en ANTHONI GENITS, greffier", de processtukken lieten lichten te Mechelen en zelf den Hoogen Raad in Holland oprichtten. Deze was er toen al; zie bl. 446. (Vgl. bl. 447.)

Alvorens nu uit deze drooge opsomming van resolutiën een conclusie te trekken ³⁾, nog een enkel woord over hetgeen Zeeland verder deed in deze quacstie van revisie en appèl van de sententiën, gewezen door 't Hof van Holland en Zeeland.

Nadat de zaak den 26^{en} Juni 1581 nog eens aanhangig was gemaakt bij de Staten van Zeeland, wordt 9 Maart 1582, zeker naar aanleiding van 't pleidooi van Holland's afgevaardigde BARRADOR (zie bl. 446), besloten aan die van Holland te verzoeken alle stukken betreffende appèl eens over te zenden, opdat Zeeland er kennis van neme. Den 3^{en} Juli 1582 hebben de Staten van Holland hun advocaat Buys naar den Prins gezonden, opdat deze Zeeland zou mogen overreden zich onder den Hoogen Raad in Holland te stellen. Men vindt in de resolutiën van 1582 een ongedateerde en ongeteekende „Remonstrantie om mijnheeren de Staten van Zeeland te onderrichten, hoe nootelick dattet zy de justitie alhier te doen administreren binnen de provincie by eenen Provincialen Raedt". Nu „het ressort ende autoriteyt van den Grooten Raedt tot Mechelen" heeft „gecesseert", moet hierin worden voorzien, zegt die Remonstrantie, want voor 't Hof van

¹⁾ JAPIKSE, a. w., III, bl. 457/458.

²⁾ II, bl. 330 van den 2^{en} druk (fol. 29 van den 1^{en} druk).

³⁾ Men vindt bijna alle res. van Holland over ons onderwerp bijeen in: *De oprichting van den Hoogen Raede in Holland met hetgeen verder omtrent dat college bij de Heeren Staaten van Holland en Zeeland beslooten is tot den jaare 1767* (Utrecht 1791).

Holland hangen zoo'n massa Hollandsche en Zeeuwsche zaken, dat er geen afdoen aan is. Er moet op een nieuw middel gezonnen worden. De Zeeuwen moeten zich tot dusver behelpen met, „bij faute van een provincialen raad,” te „gebruycken ende oock te lyden d'authoriteyt van den Provincialen Raedt van Hollant, residerende in 's Gravenhage, sijnde een plaetse zeer diep in Hollant gelegen ende die men uyt Zeelant nyet verzoucken en mach dan passerende veel mylen waters ende landts”. Tusschen Allerheiligen en Lichtmis wordt in Zeeuwsche zaken geen recht gedaan en vallen er geen defaulten; voeg daarbij de vacantics, dan ligt de conclusie voor de hand dat Zeeland meer dan de helft van 't jaar zonder justitie is. De „onnoosele” Zeelanders worden „getravailleert ende uytgestreken” door deurwaarders van 't Hof, zonder dat de Procureur-Generaal op deze excessen let. Zeeland lijdt onder de superioriteit van Holland; Holland heeft, „om nog meerder superioriteit ende heerschappye te gebruycken”, opgericht „eenen geheel nyeuwen Raedt, die syluyden noemen den Hoogen Raedt”, en benoemen zoowel in den ouden provincialen raad als in dezen nieuwen hoogen raad, wie hun belieft, zonder eenige Zeelanders te „promoveren”. Wijst Zeeland een raadsheer aan (in 't Hof), dan moet deze nog om „admissie” de Staten van Holland „solliciteren ende naelopen”. De Staten van Holland „onderwinden zich den voornoemden Provincialen Raedt absolutelick te commanderen, nyet alleen int maecken van de instructiën ende veranderinge van dyen, dan oock in wat zaecken egeen recht gedaen ende wat sententiën nyet geëxecuteert zullen mogen worden”, zoodat men dagelijks op de rolle van 't Hof hoort van zaken, die de Staten van Holland hebben geschorst of waaromtrent die Staten voorschriften hebben gegeven, waarnaar 't Hof zich moet „reguleren”, zonder dat in deze zaken de Staten van Zeeland worden gekend. Overal kent men een eigen „Raedt Provinciael”, alleen in Zeeland niet. Men vindt in de Notulen der Staten van Zeeland van 1583, bl. 22 e. v., een concept-ordonnantie voor een Provinciaal Hof van Zeeland, waarnevens gesteld: Exhibitum 1 Januari 1583.

De Staten van Holland probeeren 30 November 1583 nog eens Zeeland over te halen; men besluit den Prins te verzoeken Zeeland voor te stellen zich onder den H. R. te stellen en dat er dan 2

raadsheeren uit Zeeland in dit college zitting zouden hebben.

Nadat Mechelen in 1585 door PARMA was veroverd, was voor Zeeland alle kans om onder 't Hof te Mechelen te komen, voorbij, en stelde eerst Middelburg en daarna het overige Zeeland zich onder den Hoogen Raad in Holland, die van toen af dus werd een Hooge Raad van Holland en Zeeland. (Zie *G. P.*, IV, bl. 552 e. v., 't verdrag met Middelburg van 10 Nov. 1586; *G. P.*, IV, bl. 554 e. v., 't verdrag tusschen de Staten van Holland en Zeeland van 29 Januari 1587 ¹⁾.)

¹⁾ De gedeputeerden van Zeeland naar de Staten-Generaal kregen tegen de bijeenkomst van 1 Juni 1583 een lastbrief mee, waarin o. a. ten opzichte van 't hierboven aangeroepte punt van de voordracht van 22 personen, waaruit een Raad van Justitie nevens Anjou zou worden benoemd, hun werd gelast te verklaren, dat dit Zeeland niet raakte en dat men goed vond de provisioneele resolutie van de Generaliteit op dit punt. (*M. a. w.* men vond goed de res. der Staten-Generaal van 25 April 1582; zie bl. 448; keurde af de res. van 29 April 1582; zie bl. 448/449.) Den 14^{en} September 1583 delibereerden de Staten van Zeeland over het appèl tegen sententiën van 't Hof van Holland en Zeeland. Er was verzocht de Gedeputeerden ter Generaliteit volmacht te geven om tot een besluit te komen over „den voortganck van justitie in uiterste ressort”, want bij gebreke van „uiterste ressort” kwam na „interjectie van appèl” de justitie stil te staan. Men besloot evenwel de zaak nog aan te zien. Toen in 1584 vacatures in den H. R. waren te vervullen en de Prins bij Zeeland er op aandrong zich onder den H. R. te stellen, opdat dan met een Zeeuwsche raadsheeren in deze vacatures konden worden benoemd, besloten de Staten in Maart 1584 nogmaals dit punt te laten rusten. Den 19^{en} Maart 1585 wordt in de Staten van Zeeland gewezen op 't feit, dat nu men geen „uiterste ressort” heeft, aangezien Mechelen is komen te „cesseren” en de Hooge Raad van Holland in Zeeland niet bekend is, de processen niet af kunnen loopen. Er wordt niets besloten. Tegen de vergadering van 1 December 1585 staat 't punt weer op de agenda. Den 5^{en} Februari 1586 besluiten de Staten van Zeeland, behalve de stad Middelburg, zich onder 't ressort van den Hoogen Raad van Holland te stellen en daarover te onderhandelen. In de Staten van Holland wordt nu (9/19 April 1586) een commissie benoemd, waarin o. a. OLDENBARNEVELT zitting heeft, om met de Zeeuwen hierover te onderhandelen. In de vergadering van 22 Juli/9 Aug. worden voorloopig vastgesteld de voorwaarden van toetreding; 26 Nov./9 Dec. worden de onderhandelingen met Middelburg over toetreding als door Middelburg gestaakt beschouwd, doch den 29^{en} October 1586 deelt men mede, dat Middelburg ze wilde hervatten, en wordt dit goedgevonden. Bij deze gelegenheid legden echter de afgevaardigden van Dordrecht de verklaring af, dat huns inziens na den dood van den Prins de Hooge Raad geen reden van bestaan meer had, ja zelfs verklaarden zij, dat Dordrecht de kosten er van niet mee wilde dragen en zich niet beschouwde als nog aan de

Ten slotte wensch ik de resultaten van het onderzoek in een paar woorden samen te vatten.

In 1572 heeft de Prins bij de oprichting van het nieuwe Hof in het midden gelaten of hij het oude hof reconstrueerde dan wel een nieuw creëerde. Niettemin was het m. i. zijn bedoeling het toen gansch niet meer nieuwe denkbeeld te verwezenlijken, om zaken van justitie aan andere handen toe te vertrouwen dan die der politie, een splitsing, die, gelijk ik zeide, in gewest, stad en dorp sinds lang, zij het nooit in streng doorgevoerde consequenties, werd toegepast. Op één dag bij twee besluiten richtte de Prins dus op: een college van politie en een ander van justitie. Doch met de oprichting van dit laatste college, dat in elk geval ten aanzien der justitie de voortzetting was van het oude regeeringslichaam, wiens naam het overnam, moest voorzichtigheid worden betracht. Niet gemakkelijk ontnemt men historisch geworden rechten, en dit te minder in een zoo hachelijk tijdsgewricht, als 1572 was, wanneer het er op aankomt alles te vermijden wat bij de eigen vrienden vijandschap, althans verkoeling te weeg kan brengen. Ofschoon als college van justitie bedoeld, werd het nieuwe Hof aangesteld op de instructie van het oude, dat regeeringsraad, college van justitie en politie, was. Dit kon te gemakkelijker, omdat die instructie bijna uitsluitend over zaken van justitie sprak. Een verbod aan de twee in 1572 opgerichte colleges, aan het één om zich met de politie, aan het ander om zich met de justitie te bemoeien, bleef achterwege. En als dan ook het Hof in 1573 aanspraak maakt op het recht van attache, geeft de Prins onmiddellijk toe. De Staten van Holland stonden ten opzichte van de splitsing van justitie en politie op 't standpunt van den Prins; zeer begrijpelijk, elke aanmatiging van gezag op 't gebied der politie, die 't Hof zich veroorloofde, was een ondermijning van het souverain gezag der Staten, die op dit punt zeer gevoelig

rechtspraak van 'den Hoogen Raad onderworpen. Ook voor de onderhandelingen met Middelburg wordt een commissie ingesteld, met OLDENBARNEVELT er in. Zie verder de res. op 6 Nov. 1586; 12 Juni, 15 Juli en 13 Aug. 1587. (Den 4^{en} Juni heeft Alkmaar ter vergadering van de Staten van Holland te kennen gegeven, dat zij den H. R. in Alkmaar gevestigd wilde zien; die van den Hoogen Raad zelf zouden den wensch daartoe te kennen gegeven hebben. Wel zonderling!)

waren. Op een ander punt: de vestiging van een Raad van Appèl in de plaats van den Grooten Raad te Mechelen, was het ongetwijfeld 's Prinsen wensch zulk een centraal college voor al de gewesten, die zich daaronder mochten scharen, te vestigen.

Dat de Staten van Holland sinds 1579 zich bij dit streven van den Prins hebben aangesloten, toen zij aanstuurden op de vestiging van een vast college van hooger beroep boven het Hof van Holland, waaronder zich, naar de Staten uitdrukkelijk verklaren, op den duur andere gewesten, konden aansluiten, zal mede hierin verklaring vinden, dat de Staten, gekant tegen de gezagsaanmatigheden van het Hof, en zijn bemoeiingen met zaken van politiek, het uit politiek oogpunt nuttig vond dit het Hof in te scherpen door een hooger college in te stellen. De gansche republiek door zou er wrijving zijn tusschen den Hoogen Raad en het Hof; het Hof, waarin de tradities van den ouden Regeeringsraad voortleefden, en dat enkele rechten en voorrechtjes er van had overgehouden, kon geen hooger college boven zich verdragen; de Hooge Raad voelde zich hooger, maar kon die oude historische regeeringsrechten en voorrechtjes van 't Hof niet goed velen. Vandaar soms de meest kinderachtige resoluties dezer hooge Staatslichamen.

Maar al bevorderde de instelling van een Hoogen Raad de wenschen van de Staten van Holland, om het Hof niet als concurreerend overheidsorgaan naast zich te zien, dit was niet de eenige, m. i. ook niet de hoofdreden, waarom de Staten een Raad van Appèl boven het Hof hebben gewild. Een hoogere instantie dan het Hof schijnen zij, om welke reden dan ook, gewenscht te hebben. Dit toont m. i. de gang van zaken, eerst met de Commissarissen van Revisie en daarna met de voorbereiding van den Hoogen Raad, onomstootelijk aan. Men kan niet aannemen dat op dit punt de Staten eenvoudig dansten naar de pijpen van den Prins. Dat men zich niet opnieuw onder Mechelen stelde, ofschoon dit na 1580 gemakkelijker kon en men ook wel maatregelen had kunnen treffen, om aan elk gewest zijn invloed op de samenstelling van den Grooten Raad in Mechelen te geven, vindt zijn verklaring hierin, dat Holland, zich eigen kracht langzamerhand bewust geworden, beter vond binnen eigen grenzen dit college te zien opgericht. Zij wilden van den Centralen Raad van Justitie nevens Anjou niets weten, maar al waren zij dus

tegen een zich scharen onder een te ver verwijderd Hof gekant, allerminst zou ik willen concludeeren, dat het hun bedoeling was enkel Zeeland onder den Hoogen Raad op te nemen. De bewoordingen van de resolutie van November 1579 zeggen ondubbelzinnig, dat men 't college zoo deugdelijk moet samenstellen, dat b.v. Friesland en Utrecht ook wenschen zich er onder te begeven. Er is geen reden denkbaar, waarom zij dit in een resolutie zouden zeggen, als zij 't tegenovergestelde meenden. Kortom het besluit van Holland tot oprichting van den Hoogen Raad was, hoe vreemd het moge schijnen, geheel in de richting van den Prins, om een grondslag te leggen voor een centraal college van rechtspraak voor de gansche republiek. Is het wel zoo vreemd? Centralisatie op 't gebied van rechtspraak behoefde niet te leiden tot centralisatie op 't gebied der souvereiniteit; elke provincie, die zich onder den Hoogen Raad schaarde, bleef naar eigen wetten geregeerd en berecht, daarvoor konden en zouden de Souvereine provinciën, Holland in de allereerste plaats, zorgen! Hoe het mogelijk was, dat men zooveel instanties kon wenschen, terwijl men toch het Hof met de bekwaamste juristen kon voorzien?

Niet ten onrechte wordt in de Staatsinstellingen van FRUIN-COLENBRANDER, bl. 352, de Hooge Raad genoemd het vijfde wiel aan den wagen. In dien geest liet ook het Hof van Holland en Zeeland zich uit in 1663. Men weet dat men in die dagen pogingen heeft aangewend de twee colleges (Hof en Hoogen Raad) samen te smelten, en dat daarover de adviezen van beide zijn ingewonnen. Men vindt deze afgedrukt in de resolutiën der Staten van Holland van 21 Maart 1663. In het Advies van 't Hof komen eenige merkwaardige beschouwingen voor, welker juistheid — behoudens op één enkel punt — m.i. wordt aangetoond door de feiten, waarvan ik in de voorafgaande bladzijden mededeeling deed. Het Hof zegt, dat de Hooge Raad is gekomen ter vervanging van den Grooten Raad van Mechelen, en dat de oprichting van dit laatste college zeer zeker niet als een privilege door de ingezetenen van Holland is beschouwd; integendeel, tegen hun zin heeft „Hartogh CAREL VAN BOURGOIGNE, ghesproten uyt den huize van Vranckrijck”, den Grooten Raad in 't afgelegen Mechelen opgericht, om de Vereenigde Nederlanden door „een opperste ressort van justitie (waer 't mogelijk) te redigeren tot

een Souverainiteyt." De Staten dezer landen consulteerde hij er niet over; de ingezetenen hebben later onder Vrouw MARIA weten te bewerken, dat deze Raad werd te niet gedaan; ja, de leden van den Raad van Mechelen hebben ter nauwernood door de vlucht er 't leven kunnen afbrengen. Verder zegt 't Hof, dat „de oorzaecke van erectie van den Hoogen Raedt in Hollandt, in plaatse van de voorschreven Grooten Raede tot Mechelen" niet was geweest om de justitie te dienen, „maer voornamentlijk het ooghmereck, dat men hadde, omme d'andere Geunieerde Provinciën oock onder denselven Hoogen Raede te brenghen in 't stuck van justitie, ghelyck bleeck uyt de resolutie van Haer Edele Groot Moge, in date den 21 November 1579, ten eynde deselve soude mogen strecken tot een band van de Unie, omme wech te nemen ende te decideren" de geschillen tusschen kwartieren en steden. Hier- van — zoo gaat het Hof voort — kwam niets, want andere provinciën, behalve Zeeland, stelden zich niet onder den Hoogen Raad en in het tractaat van 13 Augustus 1587 met Zeeland staat juist dat de Hooge Raad van dergelijke geschillen geen kennis zou nemen, terwijl bij de Instructie van den Hove en bij art. 1 van het Provisioneel Accoord van 7 Maart 1607 deze quaesties zijn gelaten bij 't Hof en hiermee juist de oorzaak van de oprichting van den Hoogen Raad ophield, zoodat de samensmelting van Hoogen Raad en Hof tot een college aanbeveling verdient¹⁾.

Met hetgeen TONCKENS schreef, op bl. 66/67 van zijn hierboven vermeld opstel in de *Bijdragen voor Vaderl. Gesch. en Oudh.k.*, over de oprichting van den Hoogen Raad, vereenig ik mij ten volle: „Van dezen maatregel kan niet gezegd worden, dat hij gelukkig is geweest; dit niet in de geschiedenis wortelende, kunstmatige en overbodige rechtscollege heeft wel gedurende ruim twee eeuwen een aanzienlijke plaats in Holland ingenomen, maar is in 1795 verdwenen als een vallende ster, zonder gemist te worden en zonder eenig spoor achter te laten dan een deel van zijn naam, later (in 1838) gegeven aan het toen opgerichte

¹⁾ In deze beschouwing van 't Hof komt m.i. een onjuistheid voor. Gelijk ik reeds zeide: om welke reden dan ook, men heeft, nadat Mechelen had „gecesseerd", niet alleen voor quaesties tusschen kwartieren en steden onderling, maar ook voor processen tusschen particulieren een derde instantie gewild.

Nederlandsche Hof van Cassatie, den Hoogen Raad der Nederlanden, dat echter niets nitstaande heeft met de schepping van 1582".

Nog één mededeeling tot besluit. Ik heb reeds gezegd, dat de door den Prins in 't oog gevatte splitsing van justitie en politie ten opzichte van de werkzaamheden van 't Hof geheel in den geest was van de Staten van Holland, die ook in den vervolge ijverig er voor waakten, dat Hooge Raad en Hof zich niet gezag aanmatigden op het gebied der politie, en dat zij niet alleen het politiek gezag der Staten, maar ook, en veel meer nog, dat der Steden eerbiedigden. Bij de z.g. scherpe resolutie der Staten van Holland van 4 Augustus 1617¹⁾ wordt allen colleges van justitie verboden kennis te nemen van klachten over maatregelen, door de burgemeesteren en regeerders genomen in zake de religie-questies. In de resolutie derzelfde Staten van 12 Juli 1674 (*G. P.*, III, bl. 495) wordt overwogen, dat het Hof van Holland vóór de „erectie van de Republiek” eenigszins was gemoeid in zake van politie; dat echter van die „erectie der Republiek” af de kennismeming van zaken van politie aan de Hoven was onthouden en dat ook voortaan de Hoven (dat zijn dus Hooge Raad en Hof beide) zich hebben te onthouden van zaken, die politiek zijn, en zich enkel hebben te bemoeien met de administratie der justitie.

De drukproef van het voorafgaande stelde ik aan Mr. TONCKENS ter hand, die naar aanleiding daarvan nog de volgende opmerkingen maakte.

Het merkwaardige van de ordonnantie van 12 December 1577 (bl. 438 e. v.), zie ik vooral hierin, dat de Prins daarin „hoog noodig” noemt „voor de justitie” een hooger beroep van alle sententiën van het Hof, waarvan, naar mijn overtuiging, niemand beter begreep dan hij, dat dit beroep totaal overbodig was en in gezonden zin irrationeel ook. Bovendien werd het door niemand gewenscht, hoewel in het schrijven van de Staten van 15 November 1577, aan het Hof gericht, dat natuurlijk door den Prins was in de pen gegeven, het wordt voorgesteld, alsof daar-

¹⁾ Zie DE BLÉCOURT EN JAPIRSE, *Klein Plakkaatboek*, bl. 240/242.

over bitter was geklaagd, wat stellig fantasie was, als men nagaat hoe weinig gebruik is gemaakt van de gelegenheid tot hogere voorziening, toen deze bestond bij den Grooten Raad van Mechelen en later bij de commissarissen tot revisie ¹⁾.

De Prins begon reeds dadelijk toen hij het Hof instelde, bij de resolutie van 3 November 1572, en toen hij bepaalde, dat het voorloopig recht zou doen zonder hooger beroep, zoodanig beroep als nuttig en noodig voor te stellen, en daarvan zeer handig gebruik te maken voor zijn toekomstplannen. Dat hij niet zijn eigenlijk motief vermeldde, kan men hem niet envel duiden. Handig opereeren was zijn specialiteit.

Aardig is ook dat de Staten met den Prins meewerkten, om den Hoogen Raad in 't leven te roepen, hoewel zij zeer waarschijnlijk het doel van den Prins, dat m. i. zonder eenigen twijfel was eene eenheid van Noord Nederland voor te bereiden, niet hebben gekend. *Hun* motief, waarom ze gaarne een college hadden boven het Hof, is vermoedelijk geweest dat zij de machtsconcurrentie van het Hof voor zich minder vreesden, naarmate het Hof minder macht had, wat misschien niet verkeerd was gezien. Strijd tusschen administratie en justitie maakt de karak-

¹⁾ Deze opmerkingen van TONCKENS onderschrijf ik niet. Ik zal niet herhalen wat gezegd is op bl. 453 e. v. M. i. ziet TONCKENS te veel de hand van den Prins in alles. Uit het beloop der zaak blijkt naar mijn meening, dat de Staten een hogere instantie wenschten; 't is nu maar de vraag of dit enkel was, om 't Hof er onder te krijgen, dan of het ook om 't appèl zelf te doen was. Het eerste is mogelijk, want dat de Staten in de zeventiger jaren herhaaldelijk het Hof duidelijk hebben gemaakt, door tal van resoluties, dat ze zich van de kennismeming van deze of gene zaak, als zijnde politiek, verder hadden te onthouden, kan men in de Resolutiën der Staten van Holland lezen. (Vgl. de klacht der Zeeuwen, op bl. 450 ter sprake gebracht.) Over „weinig” of „veel” valt soms moeilijk te twisten; er is een lijst van de Hollandsche zaken, in Mechelen behandeld, ten Algemeen Rijksarchieve door TONCKENS geraadpleegd. Wat het aantal zaken betreft, later, nadat Mechelen niet meer openstond, in revisie behandeld, men kan uit noot 1 op bl. 436 zien, dat in één jaar de Staten van Holland zeven keer reviseurs hebben benoemd; dit is m. i. niet weinig. Hoeveel revisies van de vaste commissie van reviseurs zijn behandeld in de periode 1577/1582 is niet na te gaan, omdat de archivalia dezer commissie, die ter griffie van den H. R. moeten zijn gedeponeerd, niet meer in het archief van den H. R. zijn te vinden. (Vgl. bl. 447/448, in verband met bl. 440/442.)

ters „klein”. De geschiedenis van Nederland levert daarvan, naar ik meen, in de 19^e eeuw voorbeelden. Leerzaam is te dezen opzichte het gelukkig nu niet meer actueele geschrift van DE JONGE, *Administratie en Justitie*. En ik heb buiten Nederland er nog voorbeelden van bijgewoond.

Het Hof van Holland heeft te Utrecht in of na 1572 nog sententiën gewezen; dit blijkt uit een decisie van 25 Februari 1585 van het Hof, luidende: „Is bij den Hove verstaan ende geresolveert, dat alle de sententiën, gewezen door den voorsz. raedt, sullen gehouden werden voor nul ende van geender waarde”, boven welke resolutie staat: „Uytgeweken raedt tot Utrecht”. (Decisiën en Res. v. d. Hove v. Holl., n°. 350. De samensteller, ANTHONY DUYCK ¹⁾, veronderstelt, dat iemand, die zulk eene sententie verkregen had in 1585, eene poging gedaan zal hebben die te executeeren en dat die omstandigheid aanleiding zal hebben gegeven tot deze decisie).

Een enkel woord nog over de „attache”. Het Hof deed alsof dit een *recht* was, dat heel wat beteekende. (Vgl. bl. 433/434.) Het was integendeel een *plicht*, dien het had te verrichten in dienst van het uitvoerend gezag ²⁾.

Toen de H. R. van Holland en Zeeland in 1795 is „gemortificeerd”, is er weer (als in 1575) gelegenheid gegeven tot hoogere

¹⁾ Zie over deze Dec. en Res. en DUYCK's auteurschap MEYERS' opstel: *Uitgegeven en onuitgegeven rechtspraak van den H. R.*, in dit *Tijdschrift*, I, bl. 404/405.

²⁾ Ik ben op dit punt niet geheel van 't gevoelen van Mr. T. Er zou over „plicht” of „recht”, ook en vooral ten opzichte van 't Hof van Holland vóór de herstelling van 1572, nog wel een en ander te zeggen zijn, als men denkt aan de Fransche parlementent en hun droit d'enregistrement, doch, aangenomen dat het een plicht was, van het nieuwe Hof stond m.i. na 1572 niet zoo onomstootelijk vast, dat het zich enkel met justitie had te bemoeien (vgl. bl. 431, noot 1 en 2, en bl. 452); op de noodzakelijkheid van attache wees het Hof, om deze als zijn *plicht*, en daardoor tevens een kenteeken van 't behoud van zijn politieke *taak* te zien erkend. Voor dit op gezag tuk zijnd college was *plicht*, mits er geen ondergeschiktheid uit voortvloeiende, *recht*. Mr. T. gaat met mijn beschonwingen van bl. 452 en van bl. 431, noot 1 en 2, niet geheel accoord. Z. i. is er wel een scherpe scheiding gemaakt in 1572 en past de attache van 't Hof niet in 't toen geschapen systeem.

voorziening van sententiën van het Hof; de „commissarissen ter revisie” herleefden ¹⁾).

¹⁾ Onder de aantekeningen, die ik Prof. DE BLECOURT ter hand stelde, was een aantal betreffende de processen, in zulke revisiezaken gevoerd, welke processen geen juridieke beteekenis hebben, maar wel curiosa zijn, waarvan ik hoop dat Mr. DE B. nog eens tijd en lust zal hebben iets mee te deelen.